

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESLIETU MINISTRIJA
VALSTSTIESĪBU DEPARTAMENTS

Brīvības bulvārī 36, Rīgā, LV-1536 ♦ Tālrunis 67036905, 67036937, 67036997 ♦ Fakss 67036935
e-pasts: tm.kanceleja@tm.gov.lv

Rīgā

**Valsts sekretāra vietniecei
nozaru politikas jautājumos**

*Par aizliegumu notiesātajiem pasta
sūtījumos un pienesumos saņemt tabakas
izstrādājumus*

Tieslietu ministrijas Valststiesību departaments ir izvērtējis [*iesniedzēju*] (turpmāk – iesniedzēji) iesniegumus, kuros pausta neapmierinātība ar aizliegumu notiesātajiem pasta sūtījumos un pienesumos saņemt tabakas izstrādājumus un, pamatojoties uz Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietnieka likumdošanas jautājumos p.i. 2008. gada 7. jūlija rezolūciju, savas kompetences ietvaros sniedz šādu viedokli.

Latvijas Sodū izpildes kodeksa 41. panta sestā daļa noteic, ka „šī kodeksa noteiktajā kārtībā notiesātajiem atļauts ar pārskaitījumu iegādāties pārtikas produktus un pirmās nepieciešamības priekšmetus, satikties ar apmeklētajiem, saņemt sūtījumus, pienesumus, bandroles un naudas pārvedumus, sarakstīties, nosūtīt naudas pārvedumus radniekiem”. Atbilstoši Latvijas Sodū izpildes kodeksa 43. pantam notiesātajiem ir atļauts iegādāties preces, tajā skaitā tabakas izstrādājumus, cietuma veikalā, savukārt saskaņā ar Latvijas Sodū izpildes kodeksa 47. panta pirmo daļu brīvības atņemšanas iestādēs ar sūtījumiem un pienesumiem ir atļauts saņemt tikai nepārtikas preces. Priekšmetus, kurus atļauts nodot sūtījumos un pienesumos noteic Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iekšējās kārtības noteikumi” 11. pielikums, un tabakas izstrādājumi šajā sarakstā nav iekļauti. No iesniedzēju vēstulēs norādītajiem argumentiem secināms, ka tie apšaubā aizlieguma pienesumos un sūtījumos iekļaut tabakas izstrādājumus atbilstību Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. pantam un tajā ietvertajām tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību.

Satversmes 96. pants noteic ikviena tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību. Tomēr personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību nav absolūts raksturs, un saskaņā ar Satversmes 116. pantu tās var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Arī Satversmes tiesa savā 2006. gada 6. februāra spriedumā lietā Nr. 2005-17-01 norādījusi, ka „brīvības atņemšana – personas piespiedu turēšana ieslodzījumā – ir

soda veids, kas saistīts ar personas pamattiesību, galvenokārt tiesību uz brīvību, ierobežošanu. Soda izpildes režīma ietvaros notiesātajam tiek noteikti zināmi ierobežojumi, kuri paredzēti Latvijas Soda izpildes kodeksā un citos normatīvajos aktos”.

Tomēr, pieņemot tādu likumu, kas ierobežo notiesāto cilvēktiesības, tajā skaitā, tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, likumdevējs ir saistīts ar Satversmē ietvertajām tiesību normām un Satversmes 116. pantu, kas noteic, ka cilvēktiesību ierobežojumi nedrīkst būt lielāki kā nepieciešams piespriedtā soda veida rakstura un soda izpildes režīma dēļ. Pasākumi, kas saistīti ar pamattiesību ierobežojumiem, pieļaujami tikai tadā apmērā, kāds nepieciešams attiecīgā leģitīmā mērķa sasniegšanai (*Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra spriedums lietā Nr. 2002-04-03*).

Līdz ar to apstākļos, kad sabiedrībai svarīgu interešu aizsardzības nolūkā nepieciešams ierobežot personas vai personu grupas tiesības, būtiski ir nodrošināt samērīgumu starp ierobežojumu un sasniedzamo mērķi. Tādēļ nepieciešams izvērtēt, vai ar aizliegumu pienesumos un sūtījumos iekļaut tabakas izstrādājumus radītais tiesību uz privātās dzīves neaizskaramību ierobežojums atbilst šādām prasībām: 1) vai tas ir noteikts ar likumu; 2) vai tas atbilst leģitīmam mērķim, kuru valsts vēlas sasniegt, nosakot šo ierobežojumu; 3) vai tas atbilst samērīguma principam.

Kā jau iepriekš norādīts, Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumi Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iekšējās kārtības noteikumi”, kuru 46. punktā ietverti notiesāto pamattiesību ierobežojumi, ir Ministru kabineta noteikumi. Tie pieņemti saskaņā ar Latvijas Soda izpildes kodeksa 11. panta piekto daļu un 47. panta pirmo daļu, izsludināti likumā noteiktajā kārtībā un ir spēkā. Tādējādi personu pamattiesību ierobežojumi ir noteikti, balstoties uz likumu.

Ietverot Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumos Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iekšējās kārtības noteikumi” 46. punktu un 11. pielikumu, proti, nosakot ierobežojumus attiecībā uz tabakas izstrādājumu saņemšanu pienesumu un sūtījumu veidā, Ministru kabinets ir izvirzījis mērķi - uzturēt kārtību brīvības atņemšanas iestādēs. Turklāt ar kārtības uzturēšanu saprotot ne tikai iekšējo kārtības noteikumu ievērošanu un personālu aizsardzību, bet arī notiesāto drošības, kā arī veselības un dzīvības garantēšanu, ņemot vērā, ka ar tabakas izstrādājumu pienesumiem cietumos var nonākt liela daļa narkotisko un psihotropo vielu, kas var tikt slēptas cigaretēs un citos tabakas izstrādājumos, kas nekādā mērā neveicina kārtības uzturēšanu cietumos. Arī Satversmes tiesa par likumīgu mērķi savos spriedumos ir atzinusi pienācīgas kārtības uzturēšanu ieslodzījuma vietā, ciktāl tā vērsta uz citu ieslodzīto personu, kā arī uz personāla tiesību un drošības aizsardzību (*Satversmes tiesas 2002.gada 22.oktobra spriedums lietā Nr.2002-04-03*). Tādējādi ierobežojumam saņemt tabakas sūtījumus un pienesumus ir leģitīms mērķis.

Lai ierobežojums pienesumos un sūtījumos iekļaut tabakas izstrādājumus būtu attaisnojams, tā leģitīmajam mērķim ir jāatbilst samērīguma principam. Samērīguma princips noteic, ka tad, ja publiskā vara ierobežo personas tiesības un likumiskās intereses, ir jāievēro saprātīgs līdzsvars starp personas un valsts vai sabiedrības interesēm.

Atbilstoši Latvijas Soda izpildes kodeksa 77. pantam notiesātajiem tiek nodrošinātas materiālās un sadzīves vajadzības un epidemioloģiskās drošības un higiēnas noteikumiem atbilstoši sadzīves apstākļi. Ikviens notiesātais, atrodoties brīvības atņemšanas iestādē, ir pilnīgā valsts apgādībā un trīs reizes dienā saņem siltu ēdienu pēc noteiktām uztura normām. Šīs normas ir izstrādātas atbilstoši Eiropas

ieslodzījuma vietu noteikumu 25.punktam un ietvertas Ministru kabineta 2006. gada 19. decembra noteikumos Nr. 1022 „Noteikumi par ieslodzīto personu uztura un sadzīves vajadzību materiālā nodrošinājuma normām”. Tāpat notiesātajam ir iespējams bez ierobežojuma papildus iegādāties kvalitatīvus pārtikas produktus un sadzīvei nepieciešamās preces, tostarp cigaretes, cietumu veikalos. Notiesātajam šo preču iegādei ir atļauts saņemt naudas pārvedumus. Konkrētajā gadījumā būtisks ir apstāklis, ka notiesātajiem nav noteikti ierobežojumi pienesumos un sūtījumos saņemt pirmās nepieciešamības un cilvēka normālai eksistencei nepieciešamās preces, bet gan tabakas izstrādājumus, kas ir izstrādāti ar mērķi radīt un uzturēt atkarību. Daudzas tabakas izstrādājumus saturošās sastāvdaļas, kā arī to radītie dūmi ir farmakoloģiski aktīvi, toksiski, mutogēni un kancerogēni, un rada postošas veselības, sociālās, vides un ekonomiskas sekas. Ievērojot minēto, secināms, ka notiesātajiem noteiktie ierobežojumi ir samērīgi ar sasniedzamo mērķi, jo notiesāto dabiskās un nepieciešamās vajadzības ar noteikto ierobežojumu aizskartas netiek. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā *Dankevich v. Ukraine* ir norādījusi, ka, ņemot vērā to, ka cietuma administrācija nodrošina ieslodzītos ar apģērbu, uzturu un medicīnisko aprūpi visā ieslodzījuma laikā, kā arī to, ka notiesāto radniekiem ir tiesības pārskaitīt naudu notiesātajiem, par ko tie var iegādāties nepieciešamās preces cietuma veikalā, ir ievērots saprātīgs balanss starp notiesātajiem noteikto ierobežojumu pienesumu un sūtījumu saņemšanā un sasniedzamo mērķi – novērst iespējamās nekārtības un noziegumus. Tādējādi ierobežojums saņemt tabakas sūtījumus un pienesumus ir samērīgs.

Ievērojot minēto, Tieslietu ministrijas Valststiesību departaments uzskata, ka Latvijas Sodų izpildes kodeksā un Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumos Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iekšējās kārtības noteikumi” noteiktais ierobežojums sūtījumos un pienesumos notiesātajiem iekļaut tabakas izstrādājumus atbilst Satversmes 96. pantā paredzētajām personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību.

Iesniedzēji arī uzskata, ka ierobežojums saņemt pienesumos un sūtījumos tabakas izstrādājumus ir pretrunā ar „vispārpieņemtajām cilvēktiesību normām par cieņu pret cilvēkiem”.

Satversmes 95. pants noteic, ka “valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam”. Arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pants noteic, ka “nevienu cilvēku nedrīkst pakļaut spīdzināšanai vai cietsirdīgi vai pazemojoši ar viņu apieties”.

Satversmes 95. panta saturs un robežas noskaidrojamas, ņemot vērā minētos starptautiskos dokumentus, kā arī to piemērošanas praksi.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzīmējusi, ka konvencijas 3. pants ietver vienu no demokrātiskās sabiedrības pamatvērtībām. Tas aizliedz spīdzināšanu, necilvēcīgu vai pazemojošu izturēšanos neatkarīgi no apstākļiem un upura uzvedības (*Labita v. Italy*). Vienlaikus Eiropas Cilvēktiesību tiesa atgādina, ka sliktas izturēšanās līmenim jābūt nopietni jūtamam, lai varētu atsaukties uz konvencijas 3. pantu. Situācijas nopietnības izvērtēšana parasti ir diezgan relatīva; tā ir atkarīga no it visiem lietas apstākļiem, piemēram, no sliktas izturēšanās ilguma, tās fiziskās un garīgās ietekmes un dažos gadījumos arī upura dzimuma, vecuma un veselības stāvokļa. Bez tam, izlemjot, vai izturēšanās ir pazemojoša 3. panta nozīmē, jāņem vērā, vai minētās izturēšanās mērķis

ir bijis personu pazemot un vai izturēšanās sekas atstājušas tādu iespaidu uz konkrēto personu, kas nav samērojams ar 3. pantu (*Pears v. Grece*). Brīvības atņemšana kādai personai jau pati par sevi ietver pazemojuma elementus. Taču valstij ieslodzījuma vietās jānodrošina tādi apstākļi, kas nepazemo cilvēka cieņu un nepakļauj cilvēku tik lielām grūtībām un ciešanām, kas pārsniedz pieļaujamo ciešanu līmeni, kā arī tas, ka ieslodzījuma režīms ļaus saglabāt veselību un apstākļiem atbilstošu labklājību (*Kudla v. Poland*).

Ņemot vērā minēto, Tieslietu ministrijas Valststiesību departaments uzskata, ka aizliegums pienesumos un sūtījumos notiesātajiem iekļaut tabakas izstrādājumus, kas ir atkarību izraisošas preces un atstāj negatīvu ietekmi uz notiesāto veselību, nevar sagādāt notiesātajam tik lielas ciešanas un grūtības, lai šo aizliegumu uzskatītu par Satversmes 95. pantā un Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 3. pantā ietvertu cilvēka pamattiesību ierobežojumu.

Vienlaikus vēršam uzmanību uz pretrunu Latvijas Sodu izpildes kodeksa 43. panta pirmajā daļā, kas noteic, ka notiesātajiem atļauts iegādāties pārtikas produktus un pirmās nepieciešamības priekšmetus. Atbilstoši Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumu Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iekšējās kārtības noteikumi” 15. punktam notiesātais var iegādāties pārtikas produktus un priekšmetus. Minēto noteikumu 8. pielikuma 11. punktā noteikts, ka notiesātais veikalā cita starpā var iegādāties sērskociņus, gāzes šķiltavas un tabakas izstrādājumus. Tādējādi minētais Ministru kabineta 2006. gada 30. maija noteikumos Nr. 423 „Brīvības atņemšanas iekšējās kārtības noteikumi” ietvertais regulējums ir pretrunā ar Latvijas Sodu izpildes kodeksa 43. panta pirmo daļu, jo tabakas izstrādājumi nav uzskatāmi ne par pārtikas produktu, ne pirmās nepieciešamības preci. Šāda nekonsekvence dažādos normatīvajos aktos iekļautajā normatīvajā regulējumā notiesātajos rada nepareizu priekšstatu par viņiem piešķirto tiesību apjomu.